

Mgr Paweł Frączek

Zakład Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw

Uniwersytet Rzeszowski

Ocena bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do Polski

W referacie dokonano oceny uwarunkowań bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do Polski. Omówiono również strukturę dostaw gazu do Polski oraz kierunki zmian w tym zakresie. Referat zawiera również ocenę dotychczasowych działań służących poprawie bezpieczeństwa dostaw gazu.

ŹRÓDŁA DOSTAW GAZU DO POLSKI

Polska pozyskuje gaz ziemny z własnych złóż gazu oraz poprzez import. W latach 2001–2002 ponad 80% importowanego do kraju gazu pochodziło z Rosji. W 2003 r. udział ten zmniejszył się do 78,3% (tabela 1).

Tabela 1

Struktura dostaw gazu ziemnego do Polski w latach 2001–2003

Wyszczególnienie	2001 r.	2002 r.	2003 r.	Struktura 2001 r.	Struktura 2002 r.	Struktura 2003 r.
Norwegia	271,6	492,0	487,5	3,3%	6,3%	5,7%
Niemcy	407,7	402,0	417,5	4,9%	5,2%	4,8%
Czechy	0,2	0,3	0,3	0,0%	0,0%	0,0%
Rosja	6938,5	6692,8	6754,9	83,3%	86,1%	78,3%
Ukraina	709,9	188,1	—	8,5%	2,4%	—
SPOT* (Sinclair)	—	—	277,6	—	—	3,2%
SPOT (Eural TG)	-	-	684,9	-	-	7,9%
Razem	8327,9	7775,2	8622,7	100,0%	100,0%	100,0%

* Przedmiotem krótkoterminowych dostaw SPOT realizowanych przez spółki Sinclair i Eural TG jest gaz środkowoeuropejski bez wskazania kraju pochodzenia. Jest to gaz z Turkmenistanu, przesyłany przez terytorium Ukrainy do Polski.

Źródło: *Fakty 2002, Fakty 2003*. Zaczepnięte z www.pgnig.com.pl z 20.02.2004 r.

W 2004 r. importowany na krajowy rynek gaz pozyskano z Rosji z kontraktu jamalskiego (42,5% zapotrzebowania) oraz poprzez import z pozostałych krajów (Niemcy, Norwegia, Uzbekistan, kraje środkowoazjatyckie, Czechy) – 26,1%¹. Pozostałą część popytu pokryto krajowym wydobyciem oraz przez dostawy z Podziemnych Magazynów Gazu (PMG). Ograniczenie udziału Rosji w dostawach gazu do Polski pozwoliło na pozyskanie tańszego gazu z krajów Azji Środkowej.

Mimo importu dominującej części zużywanego gazu, Polska dzięki własnym złożom gazu ziemnego ma największą, spośród krajów sąsiadujących, niezależność w zakresie zaspokojenia dostaw tego paliwa. Niepokojące jest jednak uzależnienie naszego kraju oraz innych krajów Europy Środkowowschodniej (EŚW) od dostaw gazu z Rosji. Dla ograniczenia ryzyka uzależniania kraje UE-15 dążą do zminimalizowania skali dostaw z jednego kierunku.

DZIAŁANIA SŁUŻĄCE ZWIĘKSZENIU PEWNOŚCI DOSTAW GAZU DO POLSKI

Dla racjonalizacji wykorzystania gazu w Polsce konieczne jest zwiększenie pewności jego dostaw. Duży stopień niepewności dostaw ogranicza budowę nowych instalacji zasilanych gazem, gdyż w rachunku efektywności tych inwestycji muszą być brane pod uwagę koszty ich ewentualnego przerwania. Działania służące zagwarantowaniu dostaw gazu na krajowe potrzeby są nakierowane na:

- zwiększenie wydobycia gazu w Polsce,
- zawarcie kolejnych kontraktów na dostawę gazu do Polski,
- renegocjację istniejących kontraktów długoterminowych,
- rozbudowę infrastruktury umożliwiającej import gazu od nowych dostawców,
- rozbudowę infrastruktury przesyłowej gazu z Rosji do krajów UE-15 przez terytorium Polski.

O możliwości zwiększenia wydobycia gazu w Polsce decydują stosunkowo duże, na tle innych krajów EŚW, zasoby gazu. Z bilansu gazu ziemnego na dzień 1.01.2003 r. wynika, że jego potwierdzone zasoby w złożach krajowych na lądzie wynoszą ok. 115 mld m³. Zasoby te są wystarczające, by zakładając utrzymanie wydobycia gazu na poziomie z 2003 r., zagwarantować utrzymanie skali dostaw przez 28,9 lat². W celu zaspokojenia krajowego popytu, uzyskania

¹ *Sprawozdanie z działalności Prezesa URE za 2004 r.*, Biuletyn URE, nr 3, 2005, s. 31.

² *BP Statistical Review of World Energy*. Przywołane z www.bp.com z 20.12.2004.

pewności dostaw oraz poprawy konkurencyjności PGNiG SA planuje zwiększenie krajowego wydobycia z obecnych 4,3 mld m³ do 6 mld m³ rocznie w 2008 r.³ Wymaga to dużych nakładów na rozbudowę infrastruktury wydobywczej oraz na dalsze poszukiwania gazu. Rozbudowa mocy wydobywczych zmniejszy zależność od importu gazu.

Dla zabezpieczenia krajowego popytu prowadzone są prace służące zwiększeniu pewności dostaw gazu do Polski. Rozpatrywane warianty dotyczą:

- dostaw w ramach kontraktów długoterminowych z Norwegii i Danii,
- renegocjacji kontraktu jamalskiego na dostawy gazu z Rosji,
- kontraktów krótkoterminowych na dostawę gazu z Ukrainy i Turkmenistanu,
- dostaw z regionu Morza Kaspijskiego,
- dostaw z Norwegii drogą morską gazu sprężonego (CNG) lub ciekłego (LNG).

W ramach tych działań w 2001 r. podpisano kontrakty długoterminowe między PGNiG SA a norweskim STATOIL-em i duńskim DONG-iem. Przewidywano wówczas, zgodnie z prognozami zawartymi w *Założeniach polityki energetycznej Polski do 2020 r.*, że w Polsce nastąpi szybki wzrost jego zużycia. Dostawy gazu z Norwegii i Danii, mimo że droższe od gazu rosyjskiego, mogły zapewnić realną dywersyfikację dostaw, a przez to zwiększyć bezpieczeństwo dostaw do kraju.

Kontakty te nie zostały zrealizowane wobec braku gwarancji rządowych na odbiór przez Polskę przynajmniej 5 mld m³ gazu rocznie. Odbiorcę kolejnych 3 mld m³ gazu mieli pozyskać Norwedzy. Gwarancje sprzedaży 8 mld m³ gazu rocznie miały być uzasadnieniem inwestycji w podmorski gazociąg z Norwegii do Polski. Zawarcie tych kontraktów, bez wynegocjowania radykalnej obniżki wielkości dostaw wynikających z kontraktu jamalskiego, mogłoby doprowadzić do⁴:

- nadwyżki podaży nad krajowym zapotrzebowaniem na gaz,
- znacznego zwiększenia cen dla krajowych odbiorców gazu wskutek konieczności realizacji gwarancji „bierz lub płać”,
- ograniczenia elastyczności co do kierunków i wielkości dostaw,
- zablokowania wprowadzenia konkurencji na rynku gazu w Polsce,
- uniemożliwienia wypełnienia postanowień unijnych dyrektyw dotyczących gazownictwa. Mogłoby to zagrozić pozycji Polski w UE,
- powstania dużego źródła kosztów osieroconych (*standed cost*)⁵ wskutek zobowiązań wynikających z gwarancji „bierz lub płać”.

³ A. Łakoma, *Kontraktu nie będzie*, „Rzeczpospolita”, 3.12.2003, s. B1.

⁴ J. Astramowicz, *Liczy się pewność dostaw i bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”, 14.04.2001. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 14.04.2001.

⁵ Koszty osierocone są efektem podjętych poprzednio decyzji i nie mogą być zmienione w wyniku podjętych później decyzji. Por. G. K. Świdarska, *Rachunkowość w zarządzaniu firmą*, FRAMEX, Skierniewice 1994, s. 13.

W celu umożliwienia dywersyfikacji dostaw gazu w styczniu 2003 r. zawarto porozumienie między rządem polskim i rosyjskim zakładające redukcję przewidywanych dostaw o 35%. Dzięki temu do 2020 r. PGNiG SA wydatkuje na dostawy gazu z Rosji ok. 5 mld USD mniej niż oczekiwano. Uzgodniono również wydłużenie okresu trwania kontraktu o dwa lata, do 2022 r. Oznacza to, że Polska w latach 2003 – 2022 sprowadzi z Rosji 161,4 mld m³ gazu⁶.

Zgodnie z przyjętym porozumieniem, dostawy gazu rosyjskiego do Polski będą realizowane w następujących terminach i wielkościach⁷:

- w latach 2004–2005 ok. 7 mld m³ rocznie,
- w latach 2006–2007 ok. 7,1 mld m³ rocznie,
- w latach 2008–2009 ok. 7,3 mld m³ rocznie,
- w latach 2010–2014 po 8 mld m³ rocznie,
- w latach 2015–2022 po 9 mld m³ rocznie.

Uzyskana skala redukcji zakupu gazu w ramach kontraktu rosyjskiego była niewystarczająca, by, zdaniem przedstawicieli rządu, opłacało się importować gaz na podstawie kontraktów długoterminowych z Danii oraz Norwegii⁸. Oznacza to brak możliwości dywersyfikacji dostaw gazu do Polski. Rosyjski Gazprom będzie do 2022 r. posiadał praktyczny monopol na dostawy gazu do Polski. Jednocześnie zmniejszenia skali dostaw, bez rozwoju rynku dostaw krótkoterminowych z innych kierunków, zagraża bezpieczeństwu energetycznemu kraju. Przewidywany w porozumieniu polsko-rosyjskim z 2003 r. poziom dostaw gazu do Polski nie gwarantuje, wraz z krajowym wydobyciem i obecnymi dostawami gazu z kontraktów krótkoterminowych, pełnego zaspokojenia krajowego popytu.

W celu pokrycia popytu PGNiG SA negocjowało ze STATOIL-em dostawę do Polski począwszy od 2007 r. od 1 do 2 mld m³ norweskiego gazu rocznie⁹. Ich realizacja będzie uzależniona od rozwoju połączeń gazowniczych z krajów UE do Polski oraz od wynegocjowania korzystnych stawek za importowany gaz¹⁰. PGNiG SA rozważa także możliwość dostaw z Norwegii drogą morską gazu sprężonego (CNG) lub ciekłego (LNG). Dla rozwoju tego rynku przewiduje się tworzenie w 2005 r. regulacji prawnych określających standardy jakościowe paliw ciekłych i gazu LNG/CNG¹¹.

⁶ *Kontrakt na gaz z Rosji to oszczędność 5 mld USD*. Przywołano z www.biznes.onet.pl z 23.01.2003.

⁷ M. Lewandowska, *Gaz spotowy, czyli żaden. Jak doszło do afery z Euralem?*, Magazyn „Nafta & Gaz Biznes”, grudzień 2003. Przywołane z www.cire.pl z 20.02.2004.

⁸ *Półowiczny sukces nowego kontraktu na dostawy gazu*. Przywołano z www.biznes.onet.pl z 24.01.2003.

⁹ Komunikat PGNiG SA z 2.12.2003. Przywołane za www.pgnig.com.pl z 2.12.2003.

¹⁰ PGNiG: *Rozmowy głównie ze Statoilem*, „Nowy Przemysł”, nr 1, 2005. Przywołane z www.rynekgazu.pl z 18.01.2005.

¹¹ *Harmonogram realizacji zadań wykonawczych do 2008 roku określonych w „Polityce energetycznej Polski do 2025 r.”*, s. 1. Przywołane z www.cire.pl z 13.07.2005.

Od listopada 2003 r. PGNiG SA pozyskuje brakujący gaz z kontraktu krótkoterminowego¹² z ukraińską firmą NAFTOGAZ oraz Eural Trans Gas KFT¹³. Kontrakt dotyczył dostawy 2 mld m³ gazu od listopada 2003 do lipca 2004 r., 0,5 mld m³ gazu w okresie od lipca 2004 r. do czerwca 2005 r. oraz 0,5 mld m³ w okresie od lipca 2005 r. do grudnia 2006 r.¹⁴. Gaz ten jest wydobywany w Turkmenistanie, co pozwala, wg Zarządu PGNiG SA, wypełnić wymagania rozporządzenia w sprawie poziomu dywersyfikacji dostaw gazu do Polski¹⁵.

Problemem jest ściśle powiązanie między Euralem Trans Gas KFT a rosyjskim Gazpromem, który umożliwił dostawy gazu z Ukrainy do Polski dzięki udzieleniu kredytu firmie Eural¹⁶. Gazprom ma także udziały w spółce Rus-UkrEnergo, która w marcu 2003 r. zastąpiła Eural w realizacji kontraktu¹⁷. Realizacja umowy na dostawy gazu z Ukrainy jest zatem uzależniona od woli strony rosyjskiej. Oznacza to dalsze uzależnianie naszego kraju od importu gazu z jednego kierunku. W sierpniu 2005 r. PGNiG SA zawarło kolejny kontrakt krótkoterminowy z RusUkrEnergo. Przewiduje on dostawę 3,16 mld m³ gazu w okresie od 1.09.2005 do 31.12.2006 r. Nie podano, jaki będzie koszt realizacji tych dostaw. Również w przypadku tego kontraktu PGNiG SA nie zdołał znaleźć niezależnego od strony rosyjskiej dostawcę będącego w stanie zabezpieczyć dostawę potrzebnych ilości gazu¹⁸.

¹² Działania te są próbą liberalizacji importu gazu do Polski. Podjęcie tego typu działań zostało zalecone przez OECD w opracowaniu *Od transformacji po nowe wyzwania w sferze regulacji*, OECD, 2002, s. 116. Przywołane ze strony www.mg.gov.pl z 20.08.2002.

¹³ Spółka Eural TG jest podejrzewana o powiązania z mafią rosyjską. O jej udziale w realizacji kontraktu w charakterze pośrednika zdecydowała strona ukraińska. Obok Euralu i NAFTORGASU, możliwość sprzedaży dodatkowych ilości gazu do Polski miał jedynie Gazprom. Por. A. Łakoma, A. Michalski, *Czy Eural TG będzie wiarygodny?*, „Rzeczpospolita”, 3.11.2003, s. B1.

¹⁴ Komunikaty PGNiG SA z 30.10. oraz 3.11.2003. Przywołane z www.pgnig.com.pl z 3.11.2003.

¹⁵ Kwestię tę reguluje Rozporządzenie Rady Ministrów z 24.10.2000 r. w sprawie minimalnego poziomu dywersyfikacji dostaw gazu z zagranicy, Dz.U.03.95.1042. Zgodnie z nim maksymalny udział gazu importowanego z jednego kraju, w stosunku do całkowitej wielkości gazu importowanego w danym roku, nie może być wyższy niż 88% w latach 2001–2002, 78% w latach 2003–2004, 70% w latach 2010–2014, 59% w latach 2015–2018, 49% w latach 2019–2020. Przepisów tych nie stosowano dla gazu wydobywanego w państwach członkowskich UE i przestały obowiązywać z chwilą członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

¹⁶ *Eural TG – narzędzie Gazpromu?*, „Gazeta Wyborcza”, 30.12.2003. Przywołane z www.gazeta.pl z 30.12.2003.

¹⁷ *PGNiG i Naftogaz mają szwajcarskiego dostawcę RosUkrEnergo*. Wiadomość z serwisu ISB z 28.02.2005.

¹⁸ Komunikat PGNiG S.A. z 12.08.2005 r. Przywołane z www.pgnig.com.pl z 12.08.2004.

KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY GAZOWNICZEJ

Zwiększeniu bezpieczeństwa dostaw gazu do Polski służy rozwój infrastruktury łączącej krajowy system gazociągów z systemami innych krajów oraz zwiększenie wielkości tranzytu gazu z Rosji do krajów UE przez terytorium Polski. Istniejące połączenia umożliwiające import gazu obejmują¹⁹:

- dostawy gazu na granicy wschodniej – Drozdowicze (gaz rosyjski i ukraiński) oraz Wysokoje (gaz rosyjski) z możliwością odbioru do 8,0 mld m³ rocznie,
- pierwszą nitkę gazociągu z Rosji do Europy Zachodniej – nasz kraj może odbierać z gazociągu do 3,0 mld m³ na rok,
- dostawy gazu na granicy zachodniej przez punkt zdawczo-odbiorczy lasów przygotowany do odbioru gazu z Niemiec oraz Norwegii.

W celu dywersyfikacji dostaw gazu do Polski konieczne jest zwiększenie technicznych możliwości pozyskania gazu. Obecnie istnieją techniczne możliwości realizacji dodatkowych dostaw gazu jedynie z krajów byłego ZSRR, co wpłynęło m.in. na wybór Euralu (a następnie RusUkrEnergo) jako dostawcy gazu do Polski. Rozważane warianty rozwoju infrastruktury przesyłowej dotyczą budowy:

- gazociągu BalticPipe z terminalem w miejscowości Niechorze²⁰,
- drugiej nitki gazociągu jamalskiego,
- gazociągu lądowego z Rosji przez Litwę, Łotwę i Polskę do krajów Europy Zachodniej (gazociąg Amber),
- gazociągu biegnącego dnem Bałtyku z Rosji do Niemiec,
- gazociągu Bernau – Szczecin,
- gazociągu łącznikowego Brześć – Cisna – Velke Kapuszany,
- gazociągu z terytorium Ukrainy do rejonu Hrubieszowa.

Budowa gazociągu BalticPipe miała się wiązać z realizacją kontraktu norweskiego na dostawę gazu do Polski. Dla realizacji dostaw planowano budowę, za cenę 350 mln USD, podmorskiego gazociągu z Danii do Polski²¹. Pozwoliłoby to na import 16 mld m³ gazu w latach 2003–2010, a następnie, przez połączenie z systemem gazociągów norweskich, na dostawę 74 mld m³ gazu w latach 2009–2024²². Rozpatrywano także koncepcję, by gaz był w przyszłości przesy-

¹⁹ K. Nowak, A. J. Osiadacz, *Problemy rozwoju infrastruktury krajowego systemu przesyłowego gazu ziemnego*, Materiały seminaryjne *Gazownictwo – dziś i jutro*, Warszawa, 25.09.2002, s. 15.

²⁰ Służyłby on ewentualnym dostawom gazu z Danii i Norwegii do Polski.

²¹ W przyszłości tym gazociągiem mógłby popłynąć gaz z Norwegii. W budowie gazociągu miał także wziąć udział norweski STATOIL. Por. *Niespodziewany upadek wariantu norweskiego*, „Energia Gigawat”, 29.05.2001. Przywołane z www.cire.pl z 20.11.2004.

²² *Informacja o stanie bezpieczeństwa energetycznego oraz działaniach podejmowanych przez rząd w tym zakresie*. Załącznik nr 4 do *Ocena realizacji i korekta...*, wyd. cyt., s. 5.

łany z Polski do Danii. Nastąpiłoby to po zaprzestaniu eksploatacji duńskich złóż, z których początkowo gaz byłby przesyłany do Polski. Dostawy rosyjskiego gazu z Polski byłyby dla Danii alternatywą dla dostaw gazu z Norwegii²³. Po rezygnacji z kontraktu duńskiego i norweskiego odstąpiono od budowy tego gazociągu.

Budowa drugiej nitki gazociągu jamalskiego pozwoliłaby Polsce na zwiększenie bezpieczeństwa dostaw gazu. Co ważne, Polska nie byłaby w tym przypadku ostatnim odbiorcą gazu, a jedynie odbierała część gazu przesyłanego do Niemiec. W porozumieniu polsko-rosyjskim ze stycznia 2003 r. ustalono, że w 2004 r. zostanie podjęta decyzja dotycząca budowy drugiej nitki gazociągu jamalskiego²⁴. Gaz, który miał być nią przesyłany do Polski, będzie odbierany z pierwszej nitki oraz z trzech miejsc na granicy Polski z Białorusią i Ukrainą²⁵.

Dla Rosji wadą drugiej nitki gazociągu jest brak dużych odbiorców gazu na wschodnich terenach Niemiec²⁶ oraz uzależnienie tranzytu gazu do krajów UE od krajów Europy Środkowowschodniej. Zgoda rządu polskiego na odsunięcie w czasie budowy drugiej nitki gazociągu jamalskiego osłabiła pozycję negocjacyjną Polski wobec Gazpromu. Ułatwia także realizację gazociągu alternatywnego wobec jamalskiego, biegnącego po dnie Bałtyku z Rosji do Niemiec (tzw. gazociąg północnoeuropejski lub północny)²⁷.

Planuje się, że docelowa przepustowość gazociągu północnego wyniesie 55 mld m³ gazu rocznie²⁸. Wariant ten pozwala stronie rosyjskiej uniknąć w przyszłości opłat za przesył gazu²⁹. Do promocji gazociągu północnego Rosja wykorzystuje zarzut o kradzieży gazu przez ukraińskie przedsiębiorstwa gazownicze. Argumenty te oraz stopniowe wyczerpywanie złóż gazu w krajach UE powodują, że Niemcy i Wielka Brytania są zainteresowane dostawami gazu poprzez

²³ Por. *Kontrakt duński żyje własnym życiem*, przywołane z serwisu CIRE z 4.12.2003.

²⁴ *Los gazociągu jamalskiego przez Polskę zależy od gazowego konfliktu Rosji z Białorusią*. Przywołane ze strony www.cire.pl z 9.09.2003.

²⁵ *Mniej gazu, mniej problemów*, „Rzeczpospolita” z 13.02.2003, s. B1.

²⁶ Są to stosunkowo gorzej uprzemysłowione tereny byłej NRD, na których trudno o dużych odbiorców tak dużej ilości gazu. Por. szerzej Z. Raczyński, *Bitwa o gaz*, „Przegląd”, nr 45, 2000. Przywołane ze strony www.bbn.gov.pl/dokumenty/bitwa.html.

²⁷ W tym przypadku początkowy nakład byłby bardzo wysoki i wyniósłby ok. 5,7–6,0 mld USD. Dla porównania podaje się, że wydatek niezbędny do wybudowania drugiej nitki gazociągu jamalskiego to kwota rządu 1–1,5 mld euro. Rosja posiada duże doświadczenie w zastosowaniu tej technologii. Wykorzystano ją do budowy 400-kilometrowego gazociągu po dnie Morza Czarnego.

²⁸ J. Malczak, *Rosja: Gazociąg Północny będzie się składał z dwóch nitek*, wiadomość z serwisu PAP z 14.06.2005 r. przywołana z www.pb.pl z 14.06.2005.

²⁹ Mimo potencjalnych wysokich nakładów na realizację wariantu podwodnego strona rosyjska podjęła działania zmierzające do opracowania jego projektu. Rozpoczęto również poszukiwanie inwestorów zdolnych zorganizować konsorcjum finansujące inwestycji. Por. A. Łakoma, *Doradcy są, będzie wstępny projekt*, „Rzeczpospolita”, 12.02.2004. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 12.02.2004.

gazociąg północny. Jego budowa zmniejszy ryzyko przerw w dostawach gazu do krajów UE oraz ograniczy rolę Ukrainy i Białorusi w tranzycie gazu z Rosji do krajów UE-15³⁰.

W sierpniu 2005 r. poinformowano, że w Rosji rozpoczęto budowę gazociągu w obwodzie leningradzkim, który w przyszłości będzie stanowił część lądowego odcinka gazociągu północnego³¹. Budowa dalszej części tego gazociągu jest uzależniona od możliwości finansowych Gazpromu. Realizacja tego projektu spowoduje, że kraje Europy Środkowowschodniej stracą wpływ na funkcjonowanie europejskiego rynku gazowniczego. Jego skutkiem będzie również, wobec odstąpienia od budowy drugiej nitki gazociągu jamalskiego, brak możliwości uzyskania wpływów z wykonawstwa gazociągu oraz z tranzytu gazu.

W celu wsparcia budowy lądowego gazociągu tranzytowego z Rosji do krajów Europy Zachodniej rządy Polski, Litwy i Łotwy podjęły w marcu 2005 r. działania służące budowie tzw. gazociągu Amber biegnącego z Rosji przez Łotwę, Litwę, obwód kaliningradzki i Polskę do Europy Zachodniej. Polscy eurodeputowani dążą do ujęcia budowy gazociągu Amber na liście transeuropejskich przedsięwzięć infrastrukturalnych, dofinansowanych z budżetu UE. Projekt gazociągu Amber jest próbą wyjścia z alternatywną propozycją dla gazociągu północnego. Propozycja ta jest kilkakrotnie tańsza od rosyjskiej i gwarantuje udział Polski oraz krajów sąsiadujących w tranzycie rosyjskiego gazu.

Spśród wspomnianych połączeń gazowniczych można oczekiwać szybkiej budowy gazociągu Bernau – Szczecin³². Zostanie on zrealizowany wspólnie przez PGNiG SA oraz Verbundnetz Gas AG³³. Pozwoli to na obniżenie kosztu dostawy gazu z Niemiec do Polski³⁴. Obecnie cena tego surowca dostarczanego w ramach małego kontraktu norweskiego wynosi, wraz z kosztami jego przesyłu niemieckimi gazociągami do Zgorzelca, ok. 200 USD/1000 m³. Po wybudowaniu łącznika Bernau – Szczecin koszt stanowiłby ok. 140–150 USD³⁵. Cena gazu norweskiego przesyłanego gazociągiem Bernau – Szczecin będzie wyższa od ceny gazu z bezpośredniego połączenia planowanym gazociągiem BalticPipe

³⁰ Gazprom dąży do przejęcia przedsiębiorstw gazowniczych działających w tych krajach, a przez to do przejęcia ich rynków gazowniczych. Ułatwiłoby to Rosji uzależnienie gospodarcze tych krajów. Stałyby się one wówczas atrakcyjnym rynkiem zbytu dla firm rosyjskich.

³¹ *Rosja buduje rurociąg z pominięciem Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 19.08.2005. Przywołane z www.gazeta.pl z 19.08.2005.

³² Wywiad z Markiem Kossowskim, Prezesem Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa SA dla portalu www.cire.pl *O restrukturyzacji, debiucie giełdowym, euroobligacjach i projektach gazociągów*. Przywołane z www.cire.pl z 8.09.2003.

³³ Komunikat PGNiG S.A. z 23.09.2004. Przywołane za www.pgnig.com.pl z 23.09.2004.

³⁴ Alternatywą dla gazociągu Bernau–Szczecin jest gazociąg o zbliżonej lokalizacji, którego realizację planuje Bartimpeks wspólnie z niemieckimi przedsiębiorstwami gazowniczymi.

³⁵ *Skąd popłynie gaz?* Wiadomość z serwisu CIRE przywołana z www.cire.pl z 21.12.2003.

ze względu na wysokie opłaty przesyłowe³⁶. Alternatywnie gazociągiem Bernau – Szczecin mógłby być przesyłany gaz rosyjski dostarczany do Niemiec przez gazociąg jamalski lub północny³⁷.

Proponowany gazociąg Brześć – Cisna – Velke Kapuszany byłby łącznikiem między gazociągiem jamalskim a przebiegającym przez Słowację i Czechy gazociągiem Transgaz. Pozwoliłby na zwiększenie, z pominięciem Ukrainy, dostaw gazu z Rosji do południowych Niemiec oraz do Włoch. Alternatywą dla gazociągu Brześć – Cisna – Velke Kapuszany jest proponowane przez Białoruś wykorzystanie istniejącego gazociągu³⁸ biegnącego od białoruskiego odcinka pierwszej nitki gazociągu jamalskiego przez Białoruś na terytorium Ukrainy (jest to system gazociągów Iwancewicz – Dolina i Torżok – Dolina). Gazociąg ten zasiliby następnie gazociąg Transgaz i pozwolił na zwiększenie dostaw rosyjskiego gazu do krajów Europy Zachodniej. Dzięki wykorzystaniu białoruskiego łącznika dostawy gazu do krajów UE mogłyby wzrosnąć o 20 mld m³ rocznie. Jeśli doszłoby do transportu gazu gazociągiem Iwancewicz – Dolina i Torżok – Dolina, Rosja może odstąpić od budowy nowych gazociągów do tranzytu gazu do krajów UE³⁹. Projekty te nie będą realizowane wobec braku zainteresowania Gazpromu.

Do poprawy pozycji Polski w stosunku do Rosji w zakresie dostaw gazu może się przyczynić rozwój współpracy między Polską a Ukrainą, Turkmenistanem i Niemcami dotycząca przesyłu gazu ze złóż w Turkmenistanie⁴⁰. Rząd Ukrainy dąży także do budowy gazociągu z Iranu do Ukrainy z pominięciem terytorium Rosji. Gazociąg ten połączyłby Europę z największymi, niezależnymi od Rosji, złożami gazu na świecie⁴¹. Umożliwi to dostawę ok. 20 mld m³ gazu z Iranu do Polski i innych krajów UE oraz ograniczy rolę Rosji na europejskim rynku energii⁴². Rozważana jest również budowa gazociągu z rejonu Morza Kaspijskiego do Polski, biegnącego częściowo równoległe do ropociągu Odessa–Brody (tzw. gazociąg sarmacki). Gazociąg ten pozwoliłby na przesył gazu z krajów regionu

³⁶ Wypowiedź Janusza Steinhoffa, wicepremiera i ministra gospodarki w rządzie Jerzego Buzka dla serwisu CIRE. Przywołane z www.cire.pl z 2.12.2003.

³⁷ Niemcy kupują gaz od Gazpromu taniej niż PGNiG SA. Realizacja dostaw do Polski pozwoli im odsprzedawać go z zyskiem. Realizacja takich dostaw nie zwiększa bezpieczeństwa energetycznego naszego kraju. W sytuacji ograniczenia dostaw gazu przez Gazprom niemiecki kontrahent będzie zainteresowany przede wszystkim zapewnieniem dostaw na potrzeby swoich krajowych odbiorców.

³⁸ Gazociąg ten był wykorzystywany do przesyłu gazu z Rosji do krajów UE przed oddaniem do eksploatacji pierwszej nitki gazociągu jamalskiego.

³⁹ A. Kublik, *Białoruś proponuje Ukrainie większy tranzyt rosyjskiego gazu*, „Gazeta Wyborcza”, 28.03.2005. Przywołane z www.gazeta.pl z 28.03.2005.

⁴⁰ PGNiG SA chce w czerwcu na giełdę, Wiadomość z portalu www.gazeta.pl z 16.03.2005.

⁴¹ A. Łakoma, *Kijów szuka partnerów do gazociągu*, „Rzeczpospolita”, 28.07.2005. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 28.07.2005.

⁴² *Gaz z Iranu do Ukrainy*, „Rzeczpospolita”, 29.07.2005. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 28.07.2005.

Morza Kaspijskiego oraz z Iranu do krajów UE. O jego budowie zadecyduje uzyskanie wsparcia ze strony innych krajów UE, mogących częściowo sfinansować szacowaną na 2,8–4,0 mld euro inwestycję⁴³. Dla pozyskania dostaw gazu z Iranu PGNiG SA chce uczestniczyć w konsorcjum budującym gazociąg nabucco, który połączy złoża w Iranie z krajami Europy⁴⁴. Jego przedłużenie z Austrii do Polski pozwoli na zdywersyfikowanie dostaw gazu do Polski.

W ramach współpracy polsko-ukraińskiej w 2005 r. zapoczątkowano lokalne dostawy gazu z terytorium Ukrainy w rejon Hrubieszowa. Dostarczany gaz będzie pochodził z regionu Azji Środkowej i/lub z Ukrainy. Początkowe dostawy będą obejmować 17,1 mln m³ rocznie lecz po połączeniu regionu Hrubieszowa z ogólnopolską siecią gazociągów mogą się zwiększyć do 1 mld m³ rocznie⁴⁵. Rozwój współpracy polsko-ukraińskiej może również dotyczyć ukraińskiej spółki Dewon, dysponującej złożami, z których można będzie pozyskać 25 mld m³ gazu. Gaz ten może być sprowadzany do Polski z ceną niższą niż 100 USD za 1 tys. m³. Warunkiem realizacji tych dostaw jest rozbudowa infrastruktury przesyłowej z Ukrainy do Polski.

Odłożenie realizacji kontraktów długoterminowych z kierunków innych niż rosyjski oraz niewielkie efekty działań mających na celu zawarcie kontraktów krótkoterminowych są przejawem krótkowzroczności polityki energetycznej w Polsce. W jej konsekwencji, gdy w lutym 2004 r. Gazprom na kilkanaście godzin wstrzymał dostawy tranzytowe przez terytorium Białorusi do Polski i Niemiec, w naszym kraju wystąpiły ograniczenia w dostawach gazu dla odbiorców przemysłowych. Wstrzymanie dostaw miało uniemożliwić białoruskim przedsiębiorstwom nielegalne pobieranie gazu z gazociągu jamalskiego.

Wstrzymanie dostaw unaocznilo również błędy w realizowanej przez nasz kraj strategii dotyczącej budowy magazynów gazu oraz ich napełniania. Zasoby gazu posiadane w momencie wstrzymania dostaw były zbyt małe w porównaniu z krajowymi potrzebami⁴⁶. Wskazuje to również na niedocenienie roli budowy i utrzymania PMG. Ich pojemność w poszczególnych krajach UE jest mocno zróżnicowana. Na tle krajów UE obecna wielkość dostępnych w Polsce PMG jest zbyt mała, by mogły zapewnić bezpieczeństwo dostaw gazu.

⁴³ A. Łakoma, *Czas na różnicowanie dostaw*, „Rzeczpospolita”, 24.08.2005, s. B1.

⁴⁴ Gazociągiem tym ma być tłoczony gaz z Iranu przez Turcję, Bułgarię, Rumunię i Węgry do Austrii.

⁴⁵ PGNiG nie wyklucza 1 mld zł zysku netto w 2005 roku. Wiadomość z serwisu CIRE z 23.04.2005 r.

⁴⁶ W Polsce zużywa się dziennie ok. 45 mln m³ gazu. Gdy Gazprom obniżał poziom dostaw gazu do Polski, jego zasoby zgromadzone w PMG wynosiły ok. 300 mln m³. Dłuższe wstrzymanie dostaw oznaczałoby poważne straty dla krajowego przemysłu chemicznego uzależnionego od dostaw tego surowca. Por. A. Łakoma, *Priorytet dla magazynów*, „Rzeczpospolita”, 25.02.2004. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 25.02.2004.

Posiadanie własnych podziemnych zbiorników gazu pozwala na przechowywanie jego nadmiarów pozyskanych w okresie letnim. Gaz ten jest następnie wykorzystywany w zimie, gdy sezonowo rośnie jego zużycie do celów grzewczych. Krajowe PMG gwarantują zmagazynowanie jedynie 11,2% rocznego zużycia, gdy na Ukrainie jest to 49%, a w Niemczech 24%⁴⁷. PGNiG SA jest zmuszone korzystać z PMG zlokalizowanych na terenie Białorusi⁴⁸ i Ukrainy⁴⁹. Dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju niezbędne jest zwiększenie pojemności tych zbiorników w Polsce. Na konieczność wspierania przez rząd działań realizowanych w tym zakresie przez PGNiG SA wskazuje również raport NIK⁵⁰.

Zwiększenie możliwości magazynowania gazu jest szczególnie istotne wobec oczekiwanego wzrostu zużycia gazu w kraju. Przewiduje się, że pojemność PMG w Polsce wzrośnie do 3 mld m³ w ciągu kilku najbliższych lat⁵¹, co poprawi bezpieczeństwo dostaw gazu. Nie sprecyzowano jednak terminu osiągnięcia zakładanej pojemności magazynów oraz źródeł finansowania tych inwestycji. Do zwiększania pojemności PMG przyczyni się wynikający z nowelizacji prawa energetycznego obowiązek utrzymywania przez przedsiębiorstwa zajmujące się obrotem gazu z zagranicą zapasu tego paliwa w ilości 3% planowanej rocznej ilości importu⁵².

Ważną zmianą dla krajowego gazownictwa było wymuszenie przez Komisję Europejską uchylecia w kwietniu 2005 r. zapisów umów między Gazpromem a przedsiębiorstwami gazowniczymi w krajach zachodnioeuropejskich zakazujących odsprzedaży gazu rosyjskiego do innych krajów wspólnoty⁵³. Zwiększy to elastyczność dostaw gazu na unijnym rynku gazowniczym oraz stworzy możliwość dostaw gazu z Niemiec do Polski⁵⁴. Dla rozwoju tej współpracy PGNiG SA

⁴⁷ *Gazu dla Europy nie zabraknie*, „Rzeczpospolita”, 11.09.2004, Dodatek specjalny dotyczący Forum Ekonomicznego w Krynicy. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 11.09.2004.

⁴⁸ W 2001 r. PGNiG SA dzierżawiło PMG Mińsk o pojemności 37,3 mln m³ zlokalizowany na terenie Białorusi.

⁴⁹ Przewiduje się dalsze rozszerzenie współpracy polsko-ukraińskiej w tej dziedzinie. Por. *PGNiG nie wyklucza 1 mld zł zysku netto w 2005 roku*, Wiadomość z serwisu CIRE z dnia 23.04.2005.

⁵⁰ Raport NIK pt. *Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu tworzenia systemu zapasów obowiązkowych paliw w Polsce w latach 1998–2002 i jego modyfikacji*. Przywołane z www.nik.gov.pl.

⁵¹ *Program restrukturyzacji i prywatyzacji PGNiG SA – stan i realizacja*. Komunikat PGNiG SA z 13.01.2005 r. Przywołany z www.rynekgazu.pl z 13.01.2005.

⁵² Art. 9j ustawy prawo energetyczne, Dz.U.1997.54.348 ze zm. (zmiana z 3.05.2005).

⁵³ A. Kublik, *E.ON Ruhrgaz może reeksportować gaz do Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 4.04.2005. Przywołane z www.gazeta.pl z 4.04.2005.

⁵⁴ Dzięki dużej skali dostaw gazu z Rosji do Niemiec i wynegocjowaniu atrakcyjnych warunków dostawy E.ON Ruhrgaz może zaoferować sprzedaż gazu do Polski po koszcie niższym niż cena z bezpośrednich dostaw z Rosji do Polski. Por. A. Kublik, *E.ON Ruhrgaz może reeksportować gaz do Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 4.04.2005. Przywołane z www.gazeta.pl z 4.04.2005.

zawarł umowę z Ruhrgazem na realizację dostaw z Niemiec do Polski w sytuacji przerw w dostawie gazu z Rosji. Porozumienie przewiduje, że w takiej sytuacji zostanie dokonane odwrócenie gazociągu jamalskiego. Pozwoli to ograniczyć konsekwencje przerw w dostawie gazu.

PODSUMOWANIE

Mimo wielowariantowości podejmowanych działań służących dywersyfikacji dostaw gazu do Polski, nie udało się zwiększyć bezpieczeństwa dostaw. Wynika to z zaniedbań, jakich dopuszczono się w minionych latach. Brak dywersyfikacji dostaw gazu ogranicza możliwość tworzenia konkurencyjnego rynku gazu w Polsce. Utrudnia bowiem uprawnionym odbiorcom korzystanie z przysługującego im prawa dostępu do usług przesyłowych (zasada TPA).

Obecna słaba pozycja negocjacyjna Polski wobec rosyjskiego dostawcy może narazić Polskę na dyktat cenowy ze strony Rosji. Nasz kraj będzie musiał odebrać określone kontraktami ilości gazu niezależnie od potrzeb, po stałych cenach, często wyższych od obecnie stosowanych na rynku wtórnym. Jednocześnie ryzyko wstrzymania dostaw gazu oraz podniesienia ceny może ograniczyć rozwój zastosowań gazu w Polsce.

Trzeba jednak podkreślić, że obecne ograniczenia w możliwości pozyskania dodatkowej ilości gazu do Polski chronią pozycję PGNiG SA na krajowym rynku gazu. Brak możliwości technicznych przesłania gazu uniemożliwia nowym dostawcom zaferowanie odbiorcom przemysłowym dostaw gazu w ramach realizacji zasady TPA.

LITERATURA

- Astramowicz J., *Liczy się pewność dostaw i bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita” z 14.04.2001. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 14.04.2001.
- BP Statistical Review of World Energy*. Przywołane z www.bp.com z 20.12.2004.
- Eural TG – narzędzie Gazpromu?*, „Gazeta Wyborcza” z 30.12.2003. Przywołane z www.gazeta.pl z 30.12.2003.
- Gaz z Iranu do Ukrainy*, „Rzeczpospolita” z 29.07.2005. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 28.07.2005.
- Gazu dla Europy nie zabraknie*, „Rzeczpospolita” z 11.09.2004, Dodatek specjalny dotyczący Forum Ekonomicznego w Krynicy. Przywołane z www.rzeczpospolita.pl z 11.09.2004.
- Harmonogram realizacji zadań wykonawczych do 2008 roku określonych w „Polityce energetycznej Polski do 2025 r.”*. Przywołane z www.cire.pl z 13.07.2005.
- Informacja o stanie bezpieczeństwa energetycznego oraz działaniach podejmowanych przez rząd w tym zakresie*. Załącznik nr 4 do *Ocena realizacji i korekta...*

- Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu tworzenia systemu zapasów obojęzycznych paliw w Polsce w latach 1998–2002 i jego modyfikacji.* Raport NIK. Przywołane z www.nik.gov.pl.
- Komunikat PGNiG SA z 2.12.2003. Przywołane za www.pgnig.com.pl z 2.12.2003.
- Komunikat PGNiG SA z 23.09.2004. Przywołane za www.pgnig.com.pl z 23.09.2004.
- Komunikat PGNiG SA z 12.08.2005. Przywołane za www.pgnig.com.pl z 12.08.2004.
- Komunikaty PGNiG SA z 30.10. oraz 3.11.2003. Przywołane z www.pgnig.com.pl z 3.11.2003.
- Kontrakt duński żyje własnym życiem*, przywołane z serwisu CIRE z 4.12.2003.
- Kontrakt na gaz z Rosji to oszczędność 5 mld USD.* Przywołano z www.biznes.onet.pl z 23.01.2003.
- Kublik A., *Białoruś proponuje Ukrainie większy tranzyt rosyjskiego gazu*, „Gazeta Wyborcza” z 28.03.2005. Przywołane za www.gazeta.pl z 28.03.2005.
- Kublik A., *E.ON Ruhrgaz może reeksportować gaz do Polski*, „Gazeta Wyborcza” z 4.04.2005. Przywołane za www.gazeta.pl z 4.04.2005.
- Lewandowska M., *Gaz spotowy, czyli żaden. Jak doszło do afery z Euralem?*, „Nafta & Gaz Biznes”, grudzień 2003. Przywołane za www.cire.pl z 20.02.2004.
- Los gazociągu jamalskiego przez Polskę zależy od gazowego konfliktu Rosji z Białorusią.* Przywołane za www.cire.pl z 9.09.2003.
- Łakoma A., *Czas na zróżnicowanie dostaw*, „Rzeczpospolita” z 24.08.2005.
- Łakoma A., *Doradcy są, będzie wstępny projekt*, „Rzeczpospolita” z 12.02.2004. Przywołane za www.rzeczpospolita.pl z 12.02.2004.
- Łakoma A., *Kijów szuka partnerów do gazociągu*, „Rzeczpospolita” z 28.07.2005. Przywołane za www.rzeczpospolita.pl z 28.07.2005.
- Łakoma A., *Kontraktu nie będzie*, „Rzeczpospolita” z 3.12.2003.
- Łakoma A., *Priorytet dla magazynów*, „Rzeczpospolita” z 25.02.2004. Przywołane za www.rzeczpospolita.pl z 25.02.2004.
- Łakoma A., Michalski A., *Czy Eural TG będzie wiarygodny?*, „Rzeczpospolita” z 3.11.2003.
- Malczak J., *Rosja: Gazociąg Północny będzie się składał z dwóch nitek*, wiadomość z serwisu PAP z 14.06.2005 r. Przywołana za www.pb.pl z 14.06.2005.
- Mniej gazu, mniej problemów*, „Rzeczpospolita” z 13.02.2003.
- Niespodziewany upadek wariantu norweskiego*, „Energia Gigawat”, 29.05.2001. Przywołane z www.cire.pl z 20.11.2004.
- Nowak K., Osiańczak A. J., *Problemy rozwoju infrastruktury krajowego systemu przesyłowego gazu ziemnego*, Materiały seminaryjne *Gazownictwo – dziś i jutro*, Warszawa, 25.09.2002.
- O restrukturyzacji, debiucie giełdowym, euroobligacjach i projektach gazociągów.* Wywiad z Markiem Kossowskim, prezesem Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa SA dla portalu www.cire.pl. Przywołane z www.cire.pl z 8.09.2003.
- Od transformacji po nowe wyzwania w sferze regulacji*, OECD, 2002. Przywołane za www.mg.gov.pl z 20.08.2002.
- PGNiG i Naftogaz mają szwajcarskiego dostawcę RosUkrEnergo.* Wiadomość z serwisu ISB z 28.02.2005.
- PGNiG: Rozmowy głównie ze Statoilem*, „Nowy Przemysł”, nr 1, 2005. Przywołane za www.rynekgazu.pl z 18.01.2005.
- PGNiG nie wykluca 1 mld zł zysku netto w 2005 roku.* Wiadomość z serwisu CIRE z 23.04.2005 r.

- PGNiG SA chce w czerwcu na giełdę*, Wiadomość z portalu www.gazeta.pl z 16.03.2005.
- Półowiczny sukces nowego kontraktu na dostawy gazu*. Przywołano za www.biznes.onet.pl z 24.01.2003.
- Prawo Energetyczne, Dz.U.1997.54.348 ze zm. (zmiana z 3.05.2005).
- Program restrukturyzacji i prywatyzacji PGNiG SA – stan i realizacja*. Komunikat PGNiG SA z 13.01.2005 r. Przywołany z www.rynekgazu.pl z 13.01.2005.
- Raczyński Z., *Bitwa o gaz*, „Przeгляд”, nr 45, 2000. Przywołane za www.bbn.gov.pl/dokumenty/bitwa.html.
- Rosja buduje rurociąg z pominięciem Polski*, „Gazeta Wyborcza” z 19.08.2005. Przywołane z www.gazeta.pl z 19.08.2005.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 24.10.2000 r. w sprawie minimalnego poziomu dywersyfikacji dostaw gazu z zagranicy, Dz.U.03.95.1042
- Skąd popłynie gaz?* Wiadomość z serwisu CIRE przywołana z www.cire.pl z 21.12.2003.
- Sprawozdanie z działalności Prezesa URE za 2004 r.*, Biuletyn URE, nr 3, 2005.
- Świderska G. K., *Rachunkowość w zarządzaniu firmą*, FRAMEX, Skierniewice 1994.
- Wypowiedź Janusza Steinhoffa, wicepremiera i ministra gospodarki w rządzie Jerzego Buzka dla serwisu CIRE. Przywołane z www.cire.pl z 2.12.2003.

Assessment of the Security of Gas Provision to Poland

Summary

Similarly to other countries of Central & Eastern Europe, Poland is largely dependent on gas supply from Russia. In the following years this dependence is expected to increase given the higher demand for gas. In order to be more independent on the domestic gas market, it is necessary to increase the scale of supply from elsewhere, as well as boost the domestic production apart from developing Polish gas storage facilities. These activities will necessarily involve substantial investment.